

Op zoek naar een extatische ervaring

Werner Herzog filmt in prehistorische grotten

Het is de droom van iedere onderzoeker: een ontdekking doen waarover de wereld de adem inhoudt. Het overkwam de drie Franse amateurspeleologen Jean-Marie Chauvet, Eliette Brunel Deschamps en Christian Hillaire in 1994. Op zoek naar verborgen grotten in de Ardèche voelden zij op een rotsige helling een vleugje wind langs hun gezicht. De lichte luchtstroom bleek uit een overgroeide smalle grotopening te komen. De rest is geschiedenis.

De drie rolden wat stenen weg en daalden met een ladder af in een grot. 'Ik dacht dat we droomden,' zei Chauvet later over de ontdekking van de grot, die in feite bestond uit verscheidene grotten die samen een oppervlakte van vijf voetbalvelden besloegen. Op de muren telden ze ruim vierhonderd tekeningen. Die waren tussen de 25.000 en 30.000 jaar oud – ze stamden uit verschillende perioden – en dat maakte de ontdekking sensationeel.

De oudste tekeningen zijn twee keer zo oud als die in de beroemde grotten van Lascaux. En ze waren fantastisch geconserveerd doordat de grotten door een aardverschuiving ruim 20.000 jaar van de buitenwereld afgesloten waren geweest. Prehistoricus Jean Clottes, die vijf jaar het wetenschappelijke team leidde dat de grot onderzocht, kwam superlatieven tekort: 'Het is alsof het werk is gevonden van een onbekende Leonardo da Vinci.'

De Franse autoriteiten hadden geleerd van het Lascaux-drama. Nadat die grot in 1940 was ontdekt, leden de tekeningen zo ernstig onder de toeloop van het publiek dat hij in 1963 werd afgesloten. De Chauvet-grot werd meteen afgesloten met een zware deur, die in een bankkluis niet zou misstaan. Daarna ging Jean Clottes met zijn team van kunsthistorici, paleontologen en archeologen aan de slag.

Gedetailleerd brachten zij de grot en alles wat erin te vinden was in kaart. Naast de tekeningen waren dat duizenden botten van dieren, waaronder skeletten van meer dan honderd hollenberen. De botten zijn interessant voor liefhebbers van het knedelhuis, maar het zijn de muurtekeningen die de grot uniek maakten. Op twee menselijke figuren na betroffen het afbeeldingen van dieren, voornamelijk

mammoeten, leeuwen en neushoorns.

De beslissing om de Chauvet-grot niet open te stellen voor publiek had als frustrerend gevolg dat geïnteresseerden het lange tijd moesten doen met foto's van de grot. Maar nu is er de 3D-film *Cave of Forgotten Dreams* van de Duitse filmmaker Werner Herzog. De film kan uiteraard een bezoek aan de grot niet vervangen, maar hij geeft een geweldige indruk van wat er te zien is. En hij beoogt meer dan een encyclopedische opsomming. Het gaat Herzog om wat Johan Huizinga de historische sensatie noemde: het overweldigende gevoel dat de tijd wegvalt en er direct contact is met het verleden.

Dat de kijker een bijzondere ervaring staat te wachten, steekt Herzog niet onder stoelen of banken. Hij benadrukt meteen in het begin dat het uniek is dat hij mag filmen in de grot. Uitvoerig gaat hij in op de restricties: de crew mag niet groter zijn dan vier mensen, ze mogen niet van de loopplanken afstappen, de gebruikte lampen mogen geen warmte geven, en Herzog mag maximaal zes dagen vier uur per dag filmen.

Het is typisch Herzog om een enorm avontuur te suggereren, want hij zoekt het altijd in extreme uitdagingen. Of het nu over de leefomstandigheden op de Zuidpool gaat (*Encounters at the End of the World*), of over een man die denkt dat beren gezellig gezelschap zijn (*Grizzly Man*), het gaat bij Herzog altijd over het verleggen van grenzen.

In *Cave of Forgotten Dreams* is dat het doorbreken van de tijd. Dat lukt uitstekend. Dat de paar (film)lampen voor weinig licht en veel slagschaduwen in de grot zorgen, levert een sfeer op die de verbeelding prikkelt. Herzog is nauwelijks geïnteresseerd in feitelijkheden, maar op zoek naar een extatische historische ervaring. De oker- en houtskooltekeningen worden bij hem 'herinneringen van langvergeten dromen'. Waarbij hij zich afvraagt 'of wij over de afgrond van de tijd ooit de visie zullen begrijpen van de kunstenaar'. U hebt een idee van zijn benadering. Noem het pathetisch, maar het werkt.

Soms slaat hij de plank mis, zoals in zijn opmerking dat de artistieke uiting in Chauvet geen voorgeschiedenis heeft, maar zich als een explosie aandiende: 'Het is alsof de menselijke ziel hier ontwaakte.' Zou het? Natuurlijk was er een artistieke voorgeschiedenis, maar die heeft de tijd niet overleefd. Niet alle grotten werden door een aardverschuiving afgesloten.

Herzog is een meeslepende gids, die zijn rol en betekenis graag wat groter maakt dan hij is, want de Franse documentairemaker Pierre-Oscar Lévy filmde tien jaar geleden als eerste in de grot. Toegegeven: dat was niet in 3D.

Jos van der Burg is filmrecensent bij *Het Parool* en *De Filmkrant*.

***Cave of Forgotten Dreams* Werner Herzog**

<https://www.historischnieuwsblad.nl/film-op-zoek-naar-een-extatische-ervaring/>